

NEM AZÉRT ÉLEK, HOGY ÍRJAK – AZÉRT ÍROK, MERT ÉLEK

*M*egjöttem Hawaiiról, maga tudja, merre van az Arany János utca? Van ott egy trattoria, annak a teraszán, de nem az étterem, a kávéház teraszán találkozunk fél egykor, oké? – A telefonhívás egy világhírű reklámszakembertől jött, aki nem tartja magát írónak, de most írja tizenkilencedik könyvét; évtizedeken keresztül évi háromszázezer kilométert repült, egyetlen beszélgetés során lazán megszólal nyolc-tíz nyelven, de hogy valójában hányat is beszél, azt szerintem maga sem tudja; szívügye a magyar irodalom, itt-hon díjat is alapított, a vele készült interjúkban meg szokás említeni az illusztris rokonokat Bródy Sándortól Hunyady Sándoron át Gábor Dénesig. Azt is tudni róla, hogy gyerekkorában találkozott Einsteinnel. Legszívesebben Hawaii-on ír, számára ott van a világ közepe. Vagy Magyarországon inkább. Otthona van még egypár, habár nincs mindegyikben lakása. Éppen alig van ideje, mert gyerekkönyvet ír, és a trópusi szigeten a hazai béke szigetéről álmodozik.

Tizennyolc könyvet írtam már, de az nem irodalom. Nem is számolom magam bele az irodalomba, mondjuk úgy: irodalmi leszármaszott vagyok. Még azt sem mondhatnám, hogy a művészetek közül az irodalom volna számomra a legfontosabb. A művészet – gon-

dolom – maga az élet, és ezért fontos valamennyi. A muzsika például nagyon fontos. A festészet is. S a legfontosabb művészet az életművészet. Szerintem. Azt sem gondolom, hogy én ebben a művészetben jó lettem volna. De fontosabb a jónál, ha az ember szerencsés. És én szerencsés voltam. Kevés tudással a lehető legtöbbet értem el. A szerencsének tulajdonítanám, hogy bejártam az egész világot? Nem, ezt nem számítom ide. Nem az volt a célom, hogy bejárjam a nagyvilágot, ezt csak a munkám hozta így. '48-ban kezdődött, volt egy ember, akinek az én édesapám segített élelmezni Budapestet az ostrom után. Nagyon nagy ember lett belőle. Ismert engem, tudta, hogy okos srác vagyok, mondta, hogy kiküld Moszkvába tanulni. És akkor Apa megkérdezte: „maga akar Moszkvában tanulni?” Mondom neki: „nem, nem akarok”. „Akkor hova akar maga menni?” „Hát, New Yorkba.” Mert ott volt a nagybátyám, Bródy Illés, aki nagyon sikeres író volt. Ezért mentem Amerikába, ott jártam iskolába, aztán egyetemre. Az angollal nem volt problémám, azt már otthonról tudtam. Mint a németet, a franciát, az olaszt. Kínaiul pedig azért tanultam meg, mert kiskoromban Kőrösi Csoma Sándor volt az ideálom. Nagyon-nagyon tiszteltem, különösen, hogy ő írta az angol-tibeti szótárt... Mindenképpen el akartam menni Tibetbe. Egyszer Esterházy Alice-szal együtt megfogadtuk, hogy hatvanöt éves korunk előtt elmegyünk Tibetbe együtt, bármi történjék is. De én sajnos nem mehettem, mert magas volt a vérnyomásom, szóval soha nem jutottunk el. Most már nem is megyek soha, nyolcvan éves leszek januárban, Vízöntő vagyok. S mint ilyen, utálom az igazságtalanságot, hűségességek, idealista.

Tibet legalább közel van Kínához. Az én tanárom Csang Kaj-sek utolsó amerikai nagykövete volt – miután leváltották, a Princetownon tanított. Ahol én tanultam. Nem volt nehéz eldöntennem, hogy nyelveket fogok tanulni, az már eleve ment nekem. Kínaiul akkor még egy bűdös szót sem tudtam. Eredetileg építészmérnök akartam lenni, de amire ezt eldöntöttem, kiderült, hogy nem elég hozzá az alaptudásom. Azt javasolták, a nyelv-

veket használjam, és legyek diplomata. Akkoriban az optimisták kínaiul tanultak, a pesszimisták oroszul, én pedig optimista voltam. Nagyon érdekelt a kultúra, a turizmus és a kínai művészet, és a nagy, nagyon nagy kínai költészet. Végül a Woodrow Wilson's School-ba iratkoztam be, diplomata-iskolába, itt iskolatársam volt például Jim Backer, a későbbi amerikai külügyminiszter is. Persze nem csak diplomáciai tárgyakat lehetett ott tanulni – művészetet, történelmet, filozófiát is oktattak, én rendre föl is vettem ezeket a kurzusokat. De akkor még diplomata akartam lenni. Igen ám, csak hogy ott volt Joseph McCarthy, s az ő szemében mindenki, aki onnan jött, ahonnan én, az kommunistának számított. Persze nem voltam én kommunista, de nem lehetett ezzel vitába szállni. Akkor apám egy barátja azt mondta: *going to business*. Volt egy évfolyamtársam, akinek az apja egy reklámügynökség elnöke volt. Ő mondta, hogy úgy látja, én ebben nagyon-nagyon jó lennék, mert szeretem az embereket, szeretek írni, menjek hozzájuk nyugodtan, az apja fölvesz. Hát, én viszont úgy gondoltam, hogy nem protekcióval akarok rögtön az első állásomba bekerülni, elmentem inkább egy másik ügynökséghez, fölvettek, és ott voltam rövid ideig, azt hiszem, negyvennyolc évig, valami ilyesmi. És, hát, fölkerültem csúcsára...

Igaz, a kínait például sohasem tudtam hasznosítani. Azaz egyszer mégis. Kínában voltam a cégünk akkori elnökével, aki beszédet mondott, én ott ültem Po Ji-póval, ő volt a kereskedelmi miniszter. Nagyon híres embernek számított, mert a hosszú menetelésen együtt menetelt Maóval. Pár éve halt meg, százegy éves volt, azt hiszem. Az amerikai mondja a beszédet, s a lány, a tolmács mindent lefordít, kivéve azt, hogy *advertising*. Éppen azt, amiről az egész duma szólt, a reklámról. Ültem, hallgattam, majd tíz perc múlva megkérdeztem, hogy „bocsánat, maga tudja, mi az, hogy *advertising*?” Azt felelte, nem. Megmagyaráztam neki: *commercial propaganda*, kereskedelmi propaganda. A végén odajön hozzám Po Ji-po, a miniszter, és azt mondja: „maga tud kínaiul, mi?” Mondom,

Kántor Zsolt

PAPIRUSZ ÉS PERGAMEN

Vékony szeletekre hasogattam a papirusznád szárát, egymás mellé illesztettem a csíkokat, utána harántirányban még egy réteget préseltem rá. A pergamen fiatal bárány, kecske, tehén vagy antilop bőréből készült, minél zsendőbb volt a bőr, annál kiválóbb lett a tekercs. A *vellum*, a legvékonyabb írólap, az állati magzat bőrének lenyúzása által. Volt egy-két abortusz, mielőtt nagy művek születtek. A pergamen tartósabbnak bizonyult, mint a papirusz, ezért ebből készült az első bibliai megilla. A Codex Sinaiticus 730 lapból állt, ehhez hétszázharminc bárányt kellett levágni. Horribile dictu, mennyi vért kellett ontani egy könyvtár megtöltéséhez. Ma a rongyból készült papír igen humánus eljárás. Ennyivel silányabb a mostani kultúránk?

SZÉP ERNŐNEK

Elaltattam egy esőcseppet.
Felhasítottam a vízhúst,
kibuggyant a hajnal.
Az égbolt kékje ragyogott
a rostok között.
Azután szépen visszavartam,
majd Szép Ernőnek, levélben, föladtam.

hogy igen. „Kitől tanult?” Mondom. Kiderült, hogy jó barátok. Utána meghívott bennünket, dumáltunk a költészetről, mindenféleképpől, kiderült, hogy úgy beszélt angolul, ahogy én. Mindent értett, persze az *advertising*ot is megértette, csak nem szólt.

Nagyon szeretem Kínát, a kultúráját, a művészetét, de sohasem fogok róla írni. Nem vagyok hivatott rá. Nem vagyok kínai, s hogyan külföldiként írnék, abban nem volna semmi eredeti, olyan könyv már jó sok van, köztük nagyon jók is. Kit érdekelne, hogy nekem mi a véleményem? Nem fogok más kultúráról írni, a magyarról sem írok, csak az életem anekdotáiról. Magyarul sem írok, mert észre-

veszem, és zavar, hogy milyen rosszul beszélek. Vannak olyan szavak, amelyeket tudok, de nem ismerek, ilyen, mondjuk, a *maszek*. Sokáig nem tudtam, mi az a maszek – honnan is tudtam volna? Az ember nem él itt, és a nyelv folyton változik. Több helyen élek, három helyen is otthon vagyok, s még egyet nagyon szeretek. Magyarország az első számú otthonom, Hawaii a második, Svájc a harmadik, ott is van lakásom, ez a három a házam, és van egy hely, ahol nincs semmim, Norvégia, azt egyszerűen nagyon szeretem.

Hawaiit azért szeretem, mert ott egyszerűen nincs mit nem szeretni. Ott a legjobb az időjárás a világon. Mindig jó idő van, az eső mindig éjjel esik. Zöld a kertem, kinézek az óceánra, annyira van tőlem, mint itt az utca másik oldala, virágok, azok tényleg a legszebb virágok, az illatuk... Szeretem, hogy senki nem siet, nincs hova. Először akkor jártam ott, amikor az olimpiáról mentem haza '56-ban, Melbourne-ből. Később egy üzletben megismerkedtem egy lánnyal. Akkoriban házasságban voltam, és annak a lánynak azt mondtam, hogy jöjjön és látogasson meg a barátjával, Olaszországban. Akkoriban ott volt a házam – különben Olaszországot is nagyon szeretem – Firenze mellett, Chiantiban. Akkor nem jött el, de később írt, hogy a barátja már nincs meg, én pedig azt válaszoltam neki, hogy akkor is nyugodtan jöjjön. Ő lett a második feleségem, akitől a fiam született. Mivel ő Hawaii-on született – majd Angliában modellkedett, de nem akart Londonban lakni –, akkor vettem Hawaii-on egy házat, ami azóta is megvan. Később született egy lányom is, őt ismeri. Ő a harmadik feleségemnek, egy dél-amerikainak a lánya. Most a negyedik feleségemmel élek. Mindig tőlem váltak el, én egytől sem. És máig a legjobb barátok vagyunk. Hawaii-on amúgy nem élek nagy társasági életet, ugyanis a legjobban ott tudok dolgozni. Ott nem zavar senki, a feleségem se nagyon, nem szabad szivaroznom ugyan benn, de kiülök a tornácra, ott az óceán, kijön a kutyám, ott ül mellettem, és szivarozunk. Zavarni csak az zavar, hogy a matéria, amire nekem ott szükségem van, az itt van, Magyarországon. Különben

vannak is magyarok, Makkai Ádám például, Ignác Rózsa fia, ő mindig ír nekem, de én nem vagyok társadalmilag aktív ember. Azokkal, akiket nagyon szeretek, gyakran találkozik, de nincs kényszerem ott koktélpartikra járni, ez engem nem érdekel. Most éppen Hawaii-ról írok angolul egy könyvet, aztán majd lefordítom magyarra. Gyerekkönyvet írok, ami egy tizenkét éves kislányról és egy tizenhárom éves srácról szól, a kislány, Mia egy szigetről ír, egy bennszülött szigetről, ahol elektromosság sincs, és a sráccal, egy magyar sráccal, akinek a szülei kimentek dolgozni, a legmodernebb módon beszélgetnek: palackpostával. Erről szól a történet, és illusztráljuk is, a képeken hawaii szavak is szerepelnek, mint a hullám, a levegő – innen meg lehet ismerkedni az ottani nyelvvel. Hiszen nálunk nem tudja senki, mi is Hawaii. Gyerekeknek írom, egy hawaii művész illusztrálja, ezt nem lehet Magyarországon illusztrálni. Azt sem tudom még, hogy magyar szavakkal elég plasztikusan le lehet-e írni ezt a teljesen más világot, mivel angolul írom. Azért angolul, mert angolul ismerem a szavak jelentését – ha magyarul próbálnám meg írni, folyton azon járna az eszem, hogy helyesen írjam le, még mielőtt leírtam volna, mi is az a valami. Mondjuk, egy *hulahala*-iskola, ahol a hulát tanítják. Majd inkább lefordítom, abban segítenek is nekem.

Nem sokat gondolkodom azon, hogy ezen kívül miről szeretnék még írni. Hawaii-on kívül talán Magyarországnak egy olyan szegletéről, ahol az irigykedést és a gyűlölködést meg lehetne szüntetni, és az embereket össze lehetne hozni egymással. Szerintem ez egy kisvárosban vagy falun lehetséges volna, és ha én ezt össze tudnám hozni, akkor meg is tudnám írni. Ez nem fikció volna. A fikció ebben nem segít. Valódi nevekkkel írnám meg. Leginkább Kelet-Magyarországon csinálnám, Szabolcsban, mondjuk, ott, ahol nagy szükség van rá. „Ki kéne békülni, / mint az ég, (...) / ki kéne, ki kéne, / ki tudja, mi kéne” – ahogy Tandori mondaná. Hisz én nem azért élek, hogy írjak – azért írok, mert élek.

Lejegyezte: JÓZSA Márta